

**O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIY TA'LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI
CHIRCHIQ DAVLAT PEDAGOGIKA UNIVERSITETI**



**MAKTABGACHA VA BOSHLANG'ICH TA'LIMDA SHAXMATNI
O'QITISH METODIKASI
O'QUV DASTURI**

Bilim sohasi:	100000 – Ta'lim
Ta'lim sohasi:	110000 – Ta'lim
Ta'lim yo'nalishi:	60111900 - Maktabgacha va boshlang'ich ta'limda jismoniy tarbiya va sport

Chirchiq– 2023

Fan/modul kodi MBTSH104 ✓		O'quv yili 2023-2024 ✓	Semestr 2 ✓	ECTS- Kreditlar 4 ✓	
Fan/modul turi Majburiy ✓		Ta'lim tili O'zbek		Haftadagi dars soatlari 4	
	Fanning nomi	Auditoriya mashg'ulotlari (soat)		Mustaqil ta'lim (soat)	Jami yuklama (soat)
1.	Maktabgacha va boshlang'ich ta'limda shaxmatni o'qitish metodikasi ✓	60 ✓		60 ✓	120 ✓
2.	I. Fanning mazmuni. Fanni o'qitishdan maqsad – talabalarda ta'lim tizimida shaxmat mashg'ulotlarini olib borishning ilmiy-nazariy asoslarini, ta'lim oluvchilarning aqliy rivojlanishi, yosh xususiyatlarini hisobga olgan holda amaliy mashg'ulotlarni tashkil etish mexnaizmlarini o'rganish, sohaga oid bilimlarni shakllantirish, o'zaro munosabat qoidalariga rioya etish, shaxmat donalari bilan ishlash ko'nikmalarini shakllantirish. Fanning vazifasi – talabalarga shaxmat o'yinida donalarni xarakatlantirish texnikasini, mashg'ulot o'tkazish, musobaqalarni tashkillashtirishga oid kasbiy-pedagogik malaka va ko'nikmalarni hosil qilish hamda shakllantirish, maktabgacha va boshlang'ich ta'lim muassasalarida shaxmat sport turini keng targ'ib qilishni o'rgatishdan iborat. ✓ II. Nazariy qism (ma'ruza mashg'ulotlari) II.1. Fan tarkibiga quyidagi mavzular kiradi: 1-mavzu: Shaxmatning paydo bo'lishi va rivojlanishi. Shaxmat o'yinining paydo bo'lishi va jahonda rivojlanishi. O'zbekistonda shaxmatning rivojlanishi. 2-mavzu: Shaxmat o'yinining boshlang'ich tushunchalari. Shaxmat taxtasi va alifbosi. Donalarning yurishi. Yurishlarni yozish. Rakirovka. O'yin qoidalari. Kisht va mot. Durang. Doimiy kisht. Pat. Donalarning solishtirma kuchi. 3-mavzu: Shaxmat o'yini asoslari. Xujum qilish va himoyalanih. Qisqa o'yinlar. Eng oddiy o'yin ohirlari. Durang holatlari. Strategiya va taktika asoslari. Ayrim donalarning harakatchanligini cheklash. Kombinatsiya. ✓ III. Seminar mashg'ulotlar uchun quyidagi mavzular tavsiya etiladi: 1. Shaxmatning paydo bo'lishi va rivojlanishi. 2. Shaxmat o'yinining boshlang'ich tushunchalari. 3. Shaxmat o'yini asoslari. ✓				

IV. Amaliy mashg'ulotlar uchun quyidagi mavzular tavsiya etiladi:

1. Debyutdagi vazifalar.
2. Asosiy debyut variantlari.
3. Ochiq debyutlar.
4. Yarim ochiq debyutlar.
5. Yopiq debyutlar.
6. Piyodali endshpillar.
7. Tomonlarda bittadan piyoda qolganda harakatlanish.
8. Shoh bilan ikki piyoda shohga qarshi.
9. Shoh bilan ikki piyoda shoh bilan bir piyodaga qarshi.
10. Tomonlarda ikkitadan va undan ortiq piyoda qolganda.
11. Farzinning piyodaga qarshi kurashi.
12. Ruhning piyodaga qarshi kurashi.
13. Fil yoki otning piyodaga qarshi kurashi.
14. Otli endshpillar.
15. Filli endshpillar.
16. Ruxli endshpillar.
17. Farzinli endshpillar.
18. Shaxmat bo'yicha musobaqalarni tashkil qilish va o'tkazish.
19. Yosh shaxmatchilarni tayyorlash metodikasi.
20. Shaxmatga dastlabki o'rgatishning 1 yillik dasturi.

V. Mustaqil ta'lim va mustaqil ishlar

Mustaqil ta'limni baholash – bu talabalarning jamoaviy tartibda va yakka tartibda berilgan amaliy loyihalarni bajarishlari orqali amalga oshiriladi. Bunda har bir talabaga bitta jamoaviy loyiha va ikkita yakka tartibda bajariladigan loyiha beriladi. Talaba berilgan loyihaning maqsad va vazifalarini, mohiyatini tushungan holda qo'yilgan masalani o'rganib, izlanishlar olib boradi. Olingan natijalarni tahlil qilib, hulosalari bilan taqdimotlar tayyorlab himoya qiladi. Ishchi fan dasturida loyihalarning soni, mavzusi, mazmuni bajarish usullari va topshirish muddatlari to'liq ochib beriladi.

VI. Mustaqil ta'lim uchun tavsiya etiladigan mavzular:

1. Shaxmat o'yinining paydo bo'lishi va jahonda rivojlanishi.
2. O'zbekistonda shaxmatning rivojlanishi.
3. Shaxmat taxtasi va alifbosi.
3. Donalarning yurishi.
4. Yurishlarni yozish.
5. Rakirovka.
6. O'yin qoidalari.
7. Kisht va mot.
8. Durang.

9. Pat. Donalarning solishtirma kuchi.
10. Xujum qilish va himoyalanish.
11. Qisqa o'yinlar.
12. Eng oddiy o'yin ohirlari.
13. Durang holatlari.
14. Strategiya va taktika asoslari.
15. Ayrim donalarning harakatchanligini cheklash.
16. Kombinatsiya.
17. Shoh bilan ikki piyoda shohga qarshi.
18. Shoh bilan ikki piyoda shoh bilan bir piyodaga qarshi.
19. Tomonlarda ikkitadan va undan ortiq piyoda qolganda.
20. Farzinning piyodaga qarshi kurashi.
21. Ruhning piyodaga qarshi kurashi.
22. Fil yoki otning piyodaga qarshi kurashi.
23. Otli endshpillar.
24. Filli endshpillar.
25. Ruxli endshpillar.
26. Farzinli endshpillar.
27. Shaxmat bo'yicha musobaqalarni tashkil qilish va o'tkazish.
28. Yosh shaxmatchilarni tayyorlash metodikasi.
29. Shaxmatga dastlabki o'rgatishning 1 yillik dasturi. ✓

3.

VII. Ta'lim natijalari (shakllanadigan kompetensiyalar)

Fanni o'zlashtirish natijasida talaba:

- shaxmatni o'qitishda zamonaviy yondashuvlar va innovatsiyalarni tatbiq qilish uchun zarur bo'ladigan bilim va ko'nikmalarni, shaxmat darslarida zamonaviy ta'lim vositalardan foydalanishni, zamonaviy talablar asosida shaxmat darslarini samarali tashkil qilish yo'llarini, ta'lim sohasidagi innovatsion faoliyat asoslari haqida **tasavvurga ega bo'lishi; (bilim)**

- maktabgacha va boshlang'ich ta'limda shaxmatni o'qitish metodikasi fanini o'qitishda hamda ilmiy tadqiqotlar olib borishda qo'llaniladigan zamonaviy yondashuvlar va innovatsion texnologiyalardan xabardor bo'lishi, shaxmatni o'qitishga qo'yiladigan hozirgi zamon talablarini bilishi, mashg'ulotlarda ta'lim resurslaridan samarali **foydalana olishi; (ko'nikma)**

- shaxmat mashg'ulotlarida jismoniy tarbiya bo'yicha "Milliy" dasturning mazmunini anglashi, shuningdek, mashg'ulotlarda qo'llaniladigan vositalari, metodlari va shakllarining uzviyligi va izchilligini ta'minlash, o'qitish mazmuniga oid axborotlarni qayta ishlash, umumlashtirish va o'quvchilarga yetkazish malakalariga ega bo'lishi va jismoniy tarbiya darslarida shaxmat mashg'ulotlarini zamonaviy innovatsion pedagogik texnologiyalarni qo'llash haqida **malakalarga ega bo'lishi kerak.** ✓

4.

VIII. Ta'lim texnologiyalari va metodlari:

	• ma'ruzalar; • interfaol keys-stadilar; • seminarlar (mantiqiy fikrlash, tezkor savol-javoblar); • guruhlarda ishlash; • taqdimotlarni qilish; • individual loyihalar; • jamoa bo'lib ishlash va hioya qilish uchun loyihalar ✓
5.	IX. Kreditlarni olish uchun talablar: Fanga oid nazariy va uslubiy tushunchalarni to'la o'zlashtirish, tahlil natijalarini to'g'ri aks ettira olish, o'rganilayotgan jarayonlar va tushunchalar haqida mustaqil mushohada yuritish, joriy va oraliq nazorat shakllarida berilgan vazifa va topshiriqlarni bajarish, yakuniy nazorat bo'yicha variantlar asosida yozma topshiriqlarni bajarishi zarur. ✓
6.	X. Asosiy adabiyotlar: 1. Maxmudov B.A. Shaxmat. Uslubiy qo'llanma. O'zXIA bosmaxonasi. Toshkent-2022 y. 116 b. 2. Yaqubova D.B., Ko'palov S.U. Shaxmat. O'quv qo'llanma. Urganch-2023 y. 154 b. 3. Мухиддинов М. «Шахмат» Т., 1992 4. Maxmudov A.X., Yakubov J.N., Axunjonov A.T., Nurmurodov J.N. SHAXMAT. Birinchi marotaba o'rganuvchilar va umumta'lim maktablari uchun o'quv-metodik qo'llanma.- Toshkent: «Nodirabegim» nashriyoti, 2021.- 115 b. XI. Qo'shimcha adabiyotlar 1. Костенюк А., Костенюк Я. «Как научить шахматам» М., 2009. 2. Костров В., Давлетов Д. «Школьный шахматный учебник», 1,2 части, рабочая тетрадь, М., 2009. 3. Карпов А., Калиниченко Я. «Методы шахматной стратегии» М., 2009. 4. Абрамов С.П., Барский В.Л. Шахматы: первый год обучения. Методика проведения занятий. Москва, ООО «Дайв», учебное пособие, 2009, 256 с. ✓ Axborot manbalari www.cspi.uz www.pedagog.uz www.edu.uz www.natlib.uz (A.Navoiy nomidagi O'z.MK) www.ziyonet.uz -Ziyonet axborot-ta'lim resurslari portal.
7.	Chirchiq davlat pedagogika universiteti tomonidan ishlab chiqilgan va universitet Kengashining 2023yil " " "dagi qarori bilan tasdiqlangan
8.	Fan/modul uchun ma'sul: A.A.Abdullayev – CHDPU, "Bolalar sporti" kafedrasi mudiri, PhD, dotsent. B.A.Maxmudov – CHDPU, "Bolalar sporti" kafedrasi dotsenti v.b., PhD.

9.

Taqrizchilar:

E.Xurramov – CHDPU, “Bolalar sporti” kafedrası dotsenti v.b., PhD.

R.I.Latipov – Nizomiy nomidagi TDPU “Jismoniy madaniyat” kafedrası dotsenti.